

KRAJINA KOLEM NÁS

RVP PV

VZDĚLÁVACÍ CÍLE:

seznamování se světem lidí, kultury a umění, osvojení si základních poznatků o prostředí, v němž dítě žije

seznamování s místem a prostředím, ve kterém dítě žije, a vytváření pozitivního vztahu k němu

vytváření elementárního povědomí o širším přírodním, kulturním i technickém prostředí, o jejich rozmanitosti, vývoji a neustálých proměnách

OČEKÁVANÉ VÝSTUPY

osvojovat si elementární poznatky o okolním prostředí, které jsou dítěti blízké, pro ně smysluplné a přínosné, zajímavé a jemu pochopitelné a využitelné pro další učení a životní praxi

mít povědomí o širším společenském, věcném, přírodním, kulturním i technickém prostředí i jeho dění v rozsahu praktických zkušeností a dostupných praktických ukázek v okolí dítěte

SLOVNÍČEK POJMŮ:

KRAJINA - definujeme jako část zemského povrchu s určitým reliéfem, kde se stýkají a vzájemně na sebe působí horniny, reliéf, ovzduší, voda, půda, rostliny a živočichové a také člověk se svými výtvořky a aktivitami. Každá krajina má určitou polohu na povrchu Země, svérázný vzhled a vyznačuje se osobitým vývojem. Krajina vznikla nejprve přírodními pochody, které vytvořily pohoří, nížiny, roviny nebo údolí. Tato původní **přírodní krajina** byla postupně přeměněna činností člověka v **kulturní krajinu**. Vzhled krajiny tedy určují:

A) PŘÍRODNÍ SLOŽKY KRAJINY (vytvořila příroda): horniny, půda, vodstvo, ovzduší a organismy v krajině – konkrétně se tedy jedná o skály, bažiny, řeky, rostliny, živočichy, kyslík.

B) KULTURNÍ (UMĚLÉ) SLOŽKY KRAJINY: všechny výtvořky, vytvořené člověkem – konkrétně: sídla, infrastruktura, těžba, průmysl, zemědělství, služby, atd..

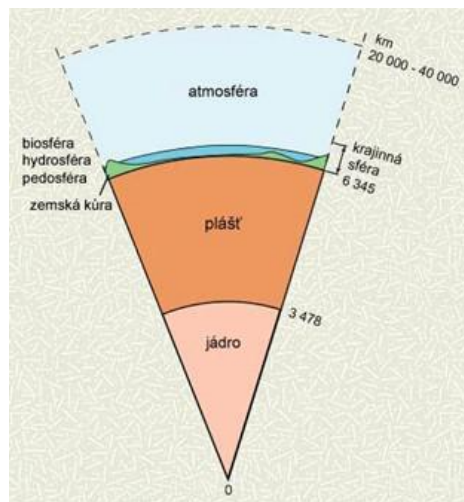
Podle síly lidského vlivu rozdělujeme kulturní krajinu:

- a) Přírodní krajina – místa, kde se zásah a vliv člověka projevuje minimálně, prakticky není znatelný.
- b) Obhospodařovaná krajina – krajina lesů a pastvin, mírně využívaná člověkem
- c) Obdělávaná krajina – pole, louky, rybníky – krajina ovlivněná a ovlivňovaná činností člověka.
- d) Příměstská krajina – přechod mezi městy a volnou krajinou.
- e) Městská krajina – typická hustou sídelní zástavbou, přírodním prvkem této krajiny bývají většinou pouze městské parky.
- f) Devastovaná (zničená) krajina – oblasti, zcela přeměněné činností člověka, jedná se například o bývalé doly a plochy poškozené těžbou, které se však již k těžbě nevyužívají.
- g) Rekultivovaná krajina – oblasti zcela přeměněné člověkem, místa, které byla zničená, a člověk je znovu obnovil.

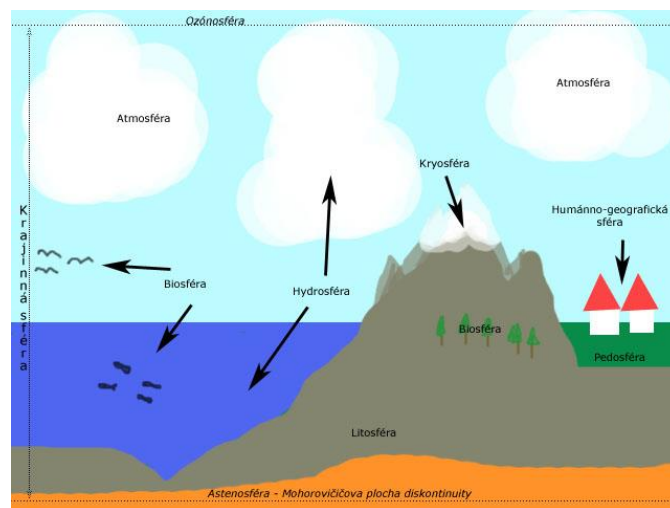
DEFINICE PRO DĚTI: krajina je všechno to, co vidíme kolem sebe, to, co vidíme z rozhledny.

MÍSTNÍ KRAJINA - prostředí bezprostředně kolem nás

KRAJINNÁ SFÉRA – planeta Země se skládá ve **vertikálním směru** z posloupnosti koncentricky uspořádaných vrstev, tzv. geosfér. (viz obr.1). Krajinná sféra Země je systém vzájemného pronikání a spolupůsobení atmosféry, hydrosféry, pedosféry, biosféry a zemské kůry (viz obr.2).

Obr. 1: Schéma geosfér planety Země, zdroj: <https://slideplayer.cz/slide/3646608/>

Obr.2: Schéma prvků krajinné sféry, zdroj:

https://cs.wikipedia.org/wiki/Krajinn%C3%A1_sf%C3%A9ra#/media/Soubor:Landscape-sphere.jpg

Ve **vertikálním směru** pak lze krajinu členit dle nadmořských výšek:

a) Relativní nadmořská výšková členitost (tj. výška mezi nejnižším a nejvyšším bodem dané oblasti)

roviny, pahorkatiny, vrchoviny, hornatiny, velehornatiny

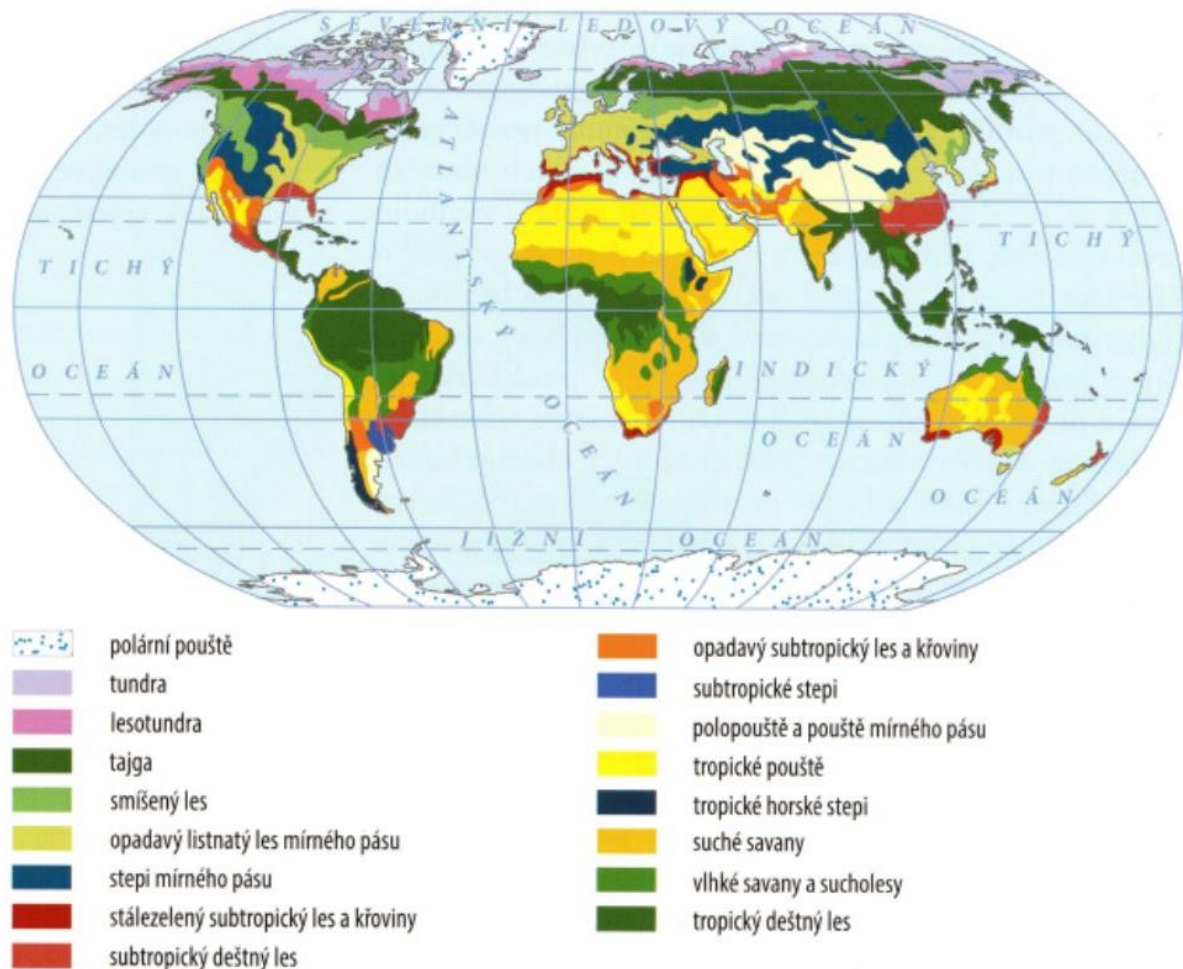
b) Absolutní výšková členitost:

nížiny (do 200 m n.m.), vysočiny (nad 200 m n.m.)

V **horizontálním směru** vyčleňujeme:

BIOMY – na zemi vyčleňujeme jednotlivá krajinná pásma viz obr. 3 (pouště, tropický deštný les, stepi, savany, lesy a křoviny...) na základě poměru mezi množstvím tepla a velikostí srážek. Jedná se o horizontální členění

krajinné sféry na Zemi, kdy od rovníku směrem k pólu klesá intenzita slunečního záření a zmenšuje se množství dodávaného tepla. To má vliv na rozložení podnebných pásů a uspořádání dalších složek krajiny – půdy, režim odtoku vody na souši, rozšíření rostlin a živočichů.

Obr.3: Rozšíření horizontálních biomů v krajinné sféře. Zdroj: Anděl, J.; Bičík, I., Bláha, J.D. (2019)

ČLOVĚK V KRAJINĚ

Neodmyslitelnou součástí dnešní krajiny je člověk a především jeho výtvoř, které krajinu významně ovlivňují a přeměňují. V průběhu historie se požadavky člověka na krajinu výrazně měnily – a s touto změnou šla ruka v ruce i změna funkce a tváře krajiny. Prvotním využitím krajiny pro člověka byla krajina jako **zdroj potravy**, postupně krajina jako **zdroj materiálu**, krajina jako **místo bezpečného života**, krajina jako **zdroj surovin**, **prostor pro rekreaci**, **možnost dopravy** a v dnešní době se k těmto pohledům přidává i pohled na krajinu jako na **předmět ochrany přírody**.

Člověk v krajině: pracuje, bydlí a odpočívá. Ve vztahu k území člověk své blízké i vzdálené okolí: **využívá** – materiální, energetické a duchovní prostředky; **přetváří** – přírodní, hospodářské, společenské a duchovní vlastnosti; **obohacuje či ochuzuje**; ohrožuje či je jím sám ohrožován.

METODICKÝ KOMENTÁŘ:

Děti by měli mít povědomí o rozmanitosti, vývoji a neustálých proměnách krajiny, ve které žijí. V průběhu celého roku je vhodné zařazovat **přírodovědné vycházky**, s dětmi **pozorovat krajinu**, všimnout si její rozmanitosti a zároveň budovat pozitivní vztahy k prostředí a seznamovat děti se způsoby ochrany tohoto prostředí (viz environmentální témata – recyklace apod.) Krajinu můžeme také pomocí různých materiálů **modelovat** či v ní **experimentovat**.

ZÁKLADNÍ POMŮCKY:

Materiál Venkovní prostředí, materiál, který nabízí školka pro modelování krajiny (přírodní materiály, kostky, cestičky, zvířátka a postavičky, krabičky a krabice atd.)

ODKAZ NA LITERATURU:

Lokoč, R., Lokočová, M. (2010): Vývoj krajiny v České republice.

http://www.lowaspol.cz/_soubory/KR_kniha.pdf

Kolektiv autorů Lipky (2012): Krajina v obrazech.

Kolektiv autorů Lipky (2012): Uzdravme krajinu.

Češková, A., Kvasničková, L. (2012): Za příběhem krajiny. Lipka.

Kolejka, J. (2013): Nauka o krajině. Geografický pohled a východiska. Praha: Nakladatelství Academia.

Kolejka, J. (2014). Nauka o krajině pro studující geografie magisterských učitelských oborů. Masarykova univerzita.

Jančaříková, K (2010): Environmentální činnosti v předškolním vzdělávání. Praha: Raabe

Anděl, J.; Bičík, I., Bláha, J.D. (2019): Makroregiony světa. Praha: Karolinum.

Immerová, B.; Kimličková, J.; Lasáková, V. (2011): Praktická ekovýchova pro materské školy. Bratislava: Daphne.

DALŠÍ INTERNETOVÉ ZDROJE:

Projekt Krajina za školou: <http://www.krajinazaskolou.cz/>

Projekt Putování prostorem a časem: <http://www.putovaniprostoremacasem.cz/>

PŘÍKLADY AKTIVIT

POZOROVÁNÍ KRAJINY – VYCHÁZKA NA MÍSTO S VYHLÍDKOU

Druh aktivity: Slovní

Cíle: uvědomit si jednotlivé prvky, které tvoří krajinu, rozlišit přírodní a kulturní složky

Popis činnosti: Děti jdou na vycházku na místo s výhlídkou (kopec, rozhledna, vysoká budova apod.). Pozorují krajinu, vyjmenovávají, co všechno je součástí krajiny, kterou vidí, rozlišují prvky vytvořené přírodou (přírodní) a člověkem (kulturní).

Materiál/pomůcky: co nabízí školka

Postup:

- děti jdou na určité místo s výhledem do okolí v okolí mateřské školy
- Dětem klademe otázky: Co vše v krajině vidíte? Jaké prvky vytvořil (postavil) člověk? Co vytvořila příroda? Jak byste nazvali tuto krajinu? (město, vesnice, sídliště, les, louka...)
- Po návratu do školky se posadíme s dětmi v kruhu
- Vyzveme děti, aby každý jmenoval jednu věc, kterou viděl venku, upozorníme děti na to, že se odpovědi nemohou opakovat.
- Děti se pak mohou rozdělit na 2 skupiny, podle toho, zda jmenovali prvky přírodní nebo kulturní
- Na závěr vyzveme děti, aby z hraček a stavebnic, které mají ve školce k dispozici vytvořili krajinu, v které bude, co nejvíce prvků (přírodních/kulturních), které jmenovali. Výsledek zkontrolujeme, nechybí tam něco?

Alternativa:

- 1) lze pozorovat také z okna školky
- 2) Při orientaci v okolí mateřské školy zařazujeme vycházky s různým cílem (podle podmínek školy) do jednotlivých krajin

---

TYPY KRAJIN

Druh aktivity: slovní, výtvarná

Cíle: uvědomit si různé typy krajin a zásah člověka do těchto krajin

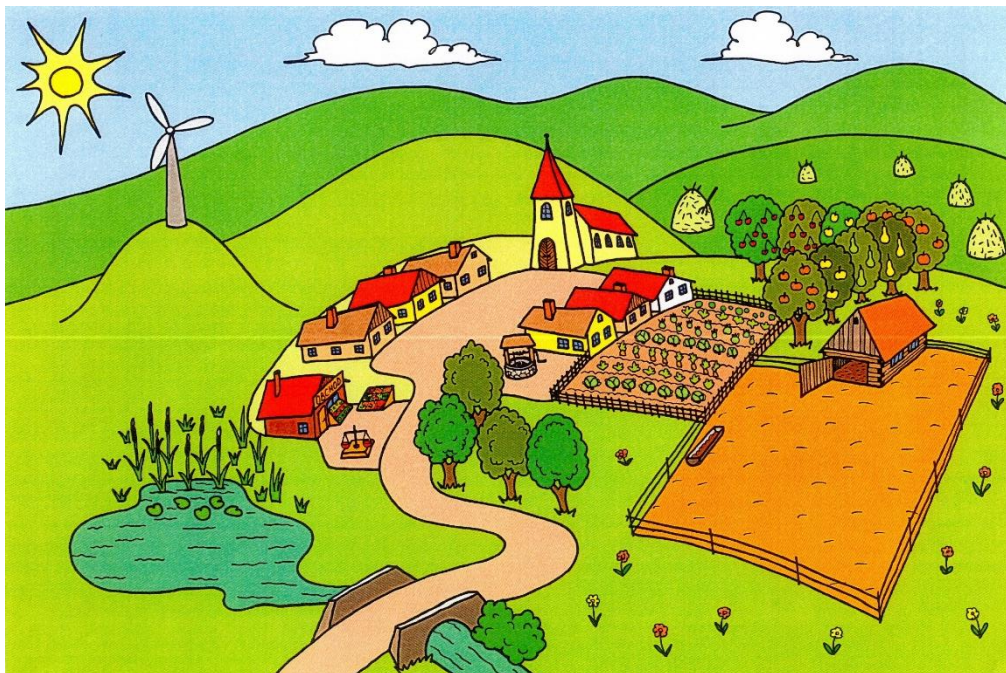
Popis činnosti: děti poznávají jednotlivé typy krajin (přírodní, městská, obhospodařovaná, devastovaná...) a tvoří/ modelují vlastní krajinu z nabídnutých materiálů

Materiál/pomůcky: přírodniny, hračky co nabízí školka, kinetický písek, plastelína, krabice a různé krabičky, krepový papír atd.

Postup:

- učitel ukáže dětem obrázky různých krajin (město, vesnice, hory, moře, pouště, průmyslová krajina, těžební apod.)
- Vyzývá děti, aby popsali, co na obrázcích vidí, zda některou krajinu navštívili např. o prázdninách, při návštěvě prarodičů apod.
- Vyzývá děti, aby se pokusili seřadit krajiny podle míry ovlivnění/zásahu člověkem
- Modelování krajin: učitel zadá žákům, ať vytvoří krajinu, kde by chtěli žít, takovou, která by se jim líbila
- Rozdá dětem krabice (výřez krajiny) nebo ták, na které budou krajinu tvořit, děti mohou pracovat ve skupinkách

- Děti tvoří krajinu dle své fantazie, svou krajinu pojmenují
- učitel nabádá děti, aby v krajině nechyběl také člověk, zvířata, voda apod.
- na závěr se udělá výstava všech „krajín“, učitel dopíše názvy krajiny dle návrhu dětí

Obr.4: Ukázka obrázku venkovské krajiny. Zdroj: Immerová, B.; Kimličková, J.; Lasáková, V. (2011).

Alternativa: krajinu můžeme tvořit i venku – na pískovišti či na jiných prostranstvích

---

KRAJINY SVĚTA - "NA BAREVNÉ KRAJINY"

Druh aktivity: pohybová

Cíle: orientovat se v prostoru

Popis činnosti: děti pobíhají volně ve třídě, na znamení se vrátí zpět do své krajiny

Materiál/pomůcky: barevně odlišené krajiny (např. kruhy, kuželi apod.)

Postup:

- v herně rozmístíme na zem několik barevných krajín (domečků)
- děti se rozdělí a postaví ke svým domečkům (kruhům);
- na znamení se děti rozběhnou volně po herně, na další znamení se vrací do svých domečků;
- hru můžeme ztížit tím, že domečky (kruhy) přeměníme, zatímco děti pobíhají.

VODA V KRAJINĚ - TEČE VODA, TEČE SHORA (PODLE JANČAŘÍKOVÁ, 2010)

Druh aktivity: pokus/experiment, poznávací

Cíle: seznámit děti s vodou a jejími vlastnostmi v krajině, učit experimentovat

Popis činnosti: děti si hrají s vodou, tvoří tekoucí i stojatou vodu v krajině

Materiál/pomůcky: pískoviště, pet láhve, konvičky, kýbl s vodou nebo vodní zdroj

Postup:

- dětem poskytneme možnost hrát si s vodou
- pomocí vytvořených korýtek a cestiček nechávají téct vodu shora dolů, vytvářejí prameniště, vodní meandry, ústí vod do rybníků, jezer, moří...
- nosí vodu v konvíčkách
- děti si mohou vytvořit lodičky a pouštět v korýtku, parník v moři apod.
- korýtka lze vytvořit pomocí např. ustřižených pet láhví

CESTA PŘES POTOK (PODLE IMMEROVÁ, KIMLIČKOVÁ, LASÁKOVÁ, 2011)

Druh aktivity: pohybová

Cíle: zdolávat překážky, orientovat se v prostoru, rozvíjet pohybové schopnosti

Popis činnosti: děti přecházejí přes potok, mohou stoupat pouze na „kameny“

Materiál/pomůcky: velké „kameny“ – např. pěnové kostky, papírové kameny apod.

Postup:

- po zemi rozložíme „kameny“
- dětem povíme, aby si představili, že všude okolo nich je voda, oni stojí na jednom břehu potoka a potřebují se dostat na druhý břeh potoka, tak aby nespadli do potoka
- kdo stoupne do potoka, ze hry vypadává

RELIÉF KRAJINY - DO KOPCE A Z KOPCE (PODLE JANČAŘÍKOVÁ, 2010)

Druh aktivity: pohybová,

Cíle: rozvoj hrubé motoriky, pohybovat se v přírodním prostředí po terénních nerovnostech

Popis činnosti: děti si hrají v kopcovitém terénu

Materiál/pomůcky: žádné

Postup:

- děti dovedeme do kopcovitého terénu
- necháme, aby si spontánně hrály
- můžeme si zahrát známé hry – např. na babu, na honěnou apod.

VZORNÍK EKOSYSTÉMŮ (PODLE JANČAŘÍKOVÁ, 2010)

Druh aktivity: pokus/experiment, poznávací, výtvarná

Cíle: uvědomit si různorodost krajiny a povrchů země

Popis činnosti: děti si přinesou z vycházky otisk krajiny – svědectví různorodosti ekosystémů

Materiál/pomůcky: tvrdý papír, lepidlo (např. klíh), velký papír - balící

Postup:

- na vycházku vezmeme lepidlo (klíh) a nastříhané papíry (karton)
- každé dítě dostane jeden papír, vybere si libovolné místo, na papír nanese lepidlo a otiskne zem (papír položí lepidlem na zem)
- po návratu do školky všechny otisky nalepíme na velký balící papír a získáme tak vzorník otisků – svědectví o různorodosti krajin